

Høgskolen i **Hedmark**

LUNA

Monica Hauger

Bacheloroppgave

Barn utsatt for seksuelle overgrep

Children subjected to sexual abuse

3GLUS

Vår 2015

Samtykker til utlån hos høgskolebiblioteket

JA NEI

Samtykker til tilgjengeliggjøring i digitalt arkiv Brage

JA NEI

Norsk sammendrag

Tittel: Barn utsatt for seksuelle overgrep	
Forfatter: Monica Hauger	
År: 2015	Sider: 35
Emneord: Seksuelle overgrep, skoleledelse, kunnskap, psykisk helse	
Sammendrag: <p>Denne oppgaven redegjør for hva skolen kan gjøre for barn som er blitt utsatt for seksuelle overgrep. Rettigheter og lover legger føringer på at skolen har et stort ansvar ovenfor barnet. For å besvare problemstillingen ble det foretatt en empirisk undersøkelse i form av et kvalitativt forskningsintervju, der materialet består av tre informanter. Oppgaven drøfter det empiriske materialet opp mot teori..</p> <p>Flere av skolens ledere synes å ha lite fokus på å gi ansatte i skolen kunnskap om seksuelle overgrep, noe staten påstår er obligatorisk. Det synes også at skolen gir lite kunnskap om dette i barneskolen for elevene. Det er heller ikke utarbeidet egne beredskapsplaner direkte knyttet mot seksuelle overgrep. Skolene har flere gode tiltak for psykisk helse, og skolene synes å samarbeide godt med andre instanser og tilrettelegger ved behov. Vi ser at skolen både har mangler og tiltak mot barn som blir utsatt for seksuelle overgrep</p>	

Engelsk sammendrag

Title: Children subjected to sexual abuse	
Author: Monica Hauger	
Year: 2015	Pages: 35
Keyword: Sexual abuse , school leadership , knowledge , mental health	
Summary: <p>This thesis will look into what educational institutions can do for children who have experienced sexual abuse. Different laws and regulations tend to imply that the schools have a responsibility towards the children. In order to answer this, I have conducted empirical research through research interviews. The material is based on three different interviewees with different backgrounds and experiences. This thesis investigates the relationship between theory and the material gathered from the empirical research.</p> <p>Top management at schools seem to have little focus on giving employees information about sexual abuse. This is according to the State mandatory, but not the reality. In terms of the students, they are also not given information on the topic. There is a lack of contingency plans directly targeted towards sexual abuse. The schools have several measures directed towards psychological health, and they seem to work well together with different agencies and institutions on this topic. We see that the school has shortcomings and generally lacks procedures towards children that have experienced sexual abuse.</p>	

Innhold

NORSK SAMMENDRAG	2
ENGELSK SAMMENDRAG	3
INNHOLD	4
FORORD	6
1. INNLEDNING	7
1.1 OPPGAVENS OPPBYGGING	7
2. TEORI	9
2.1 SEKSUELLE OVERGREP	9
2.1.1 <i>Begrepsbruk og omfang</i>	9
2.1.2 <i>Barn som blir utsatt for seksuelle overgrep</i>	10
2.2 SKOLENS ROLLE OG SAMARBEID MED ANDRE.....	11
2.2.1 <i>Skolen i samarbeid med andre instanser</i>	11
2.2.2 <i>Pedagogisk krisehåndtering for barn</i>	12
2.2.3 <i>Psykisk helsearbeid i skolen</i>	13
3. METODE	14
3.1 VALG AV METODE	14
3.2 UTVALG AV INFORMANTER	15
3.3 GJENNOMFØRING AV DATAINNSAMLINGEN	15
3.4 DATAANALYSE.....	16
3.5 FORSKNINGSETIKK	16
3.6 VALIDITET.....	17
4. PRESENTASJON AV RESULTATER	19

4.1	SEKSUELLE OVERGREP- TEMA PÅ SKOLEN?	19
4.2	SKOLEN I SAMARBEID MED ANDRE INSTANSER.....	20
4.3	KJENNETEGN VED ELEVEN OG TILTAK.....	20
5.	DRØFTING AV RESULTATER I LYS AV TEORI.....	22
5.1	ET TEMA FOR SKOLENS ADMINISTRASJON OG LEDELSE?	22
5.2	SKOLEN I SAMARBEID MED ANDRE INSTANSER.....	24
5.3	KJENNETEGN VED ELEVEN OG TILTAK.....	25
6.	KONKLUSJON.....	28
	LITTERATURLISTE	30
	VEDLEGG 1	32
	VEDLEGG 2	34

Forord

Denne bacheloroppgaven er skrevet våren 2015 som en avslutning på tre år med pedagogikk ved Høgskolen i Hedmark, avdeling Hamar. Gjennom pedagogikkstudiet har jeg fått innsikt i mange spennende emner som vil bli viktige i min tid fremover som lærer i barneskolen. Gjennom studiet har emnet om barn i vanskelige omsorgssituasjoner gitt et spesielt inntrykk, og derfor er det nettopp dette jeg har valgt å fordype meg i. Bakgrunn for problemstillingen var at jeg ville ha ny kunnskap om et aktuelt, men lite berørt tema i skolen.

Jeg vil først og fremst takke min engasjerte og kunnskapsrike veileder, Ann-Cathrin Faldet. Hun har vært til utrolig god hjelp gjennom hele prosessen, som startet med et engasjement ovenfor temaet jeg skulle skrive om. Hun hadde tro på at dette skulle bli en god og viktig oppgave. Hun har alltid vært positiv, løsningsorientert og støttende, selv i vanskelige perioder der jeg har stått ovenfor utfordringer. Takk for all god og verdifull hjelp!

For at jeg skulle få gjennomført den empiriske forskningen var jeg avhengig av et utvalg informanter til oppgaven. Derfor ønsker jeg også å takke disse tre informantene for at de deltok i forskningsprosjektet mitt og ville bidra til å besvare en viktig oppgave. Jeg ønsker også å takke min studievenn, Merete Hauger, for god støtte og hjelp med å lese korrektur, samt gode innspill til oppgaven.

Raufoss, 07. mai 2015.

Monica Hauger

1. Innledning

I FNs barnekonvensjon (1989) står det at «Staten skal verne barnet mot fysisk eller psykisk mishandling, vanstell eller utnyttning fra foreldre og andre omsorgspersoner», «Barnet har rett til vern mot alle former for seksuell utnyttning og misbruk», «For å verne barn mot slik utnyttning skal staten sette i verk alle nødvendige tiltak, nasjonalt og internasjonalt», «Staten har plikt til å verne barnet mot alle former for utnyttning som på noen måte kan være til skade for barnets ve og vel» og « Det er staten som har ansvaret for å sette barnrettene ut i livet».

Disse forpliktelsene legger et stort ansvar på både barnehager og skoler for å beskytte barn mot overgrep. Barnevernloven (1992) og opplæringslova (1998) understreker også at dette er viktig. Barnevernloven (1993) § 1-1 skal sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid, og bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår. I Opplæringslova (1998) § 9a-1 står det at «Alle elever i grunnskolar og vidaregåande skolar har rett til eit godt fysisk og psykososialt miljø som fremjar helse, trivsel og læring». Dette viser at skolen blir tillagt mye ansvar for å ivareta barns fysiske og psykiske miljø og helse.

Formålet med denne oppgaven er å belyse at det er viktig for lærere å bli mer bevisste på og få økt kunnskap om barn som er utsatt for seksuelle overgrep, samt at skolen ser at de har et stort ansvar for å ivareta disse elevene. Dette kommer tydelig frem gjennom barns rettigheter i lovverk og konvensjoner. Gjennom praksis og i lærerstudiet har jeg erfart at dette er et tema som er lite berørt, til tross for at vi vet at vi med stor sannsynlighet vil møte elever som er utsatt for seksuelle overgrep. Med bakgrunn i overnevnte faktorer vil jeg undersøke følgende problemstilling:

- *Hva gjør skolen for barn som er utsatt for seksuelle overgrep?*

1.1 Oppgavens oppbygging

I foregående kapittel har jeg innledet oppgaven og presentert tematikk og problemstilling. Kapittel 2 består av en teoretisk del som er tilknyttet relevant teori for oppgaven, der teori om seksuelle overgrep og skolen i samarbeid med andre blir presentert. Kapittel 3 består av en metodisk refleksjon, der jeg beskriver hvordan jeg har utviklet kunnskap, hvilket analysemateriale jeg har benyttet, utvalget av informanter, gjennomføringen av

datainnsamling, dataanalyse, forskningsetikk og validitet. I kapittel 4 vil jeg presentere funnene fra intervjuene, og videre drøfte dette opp mot relevant teori i kapittel 5. Kapittel 6 består av en konklusjon.

2. Teori

Oppgavens teoretiske grunnlag er hentet fra forskning om seksuelle overgrep, og teori knyttet til skolens rolle og plikt ovenfor barn utsatt for seksuelle overgrep, samt skolen i samarbeid med andre instanser. Det vil også bli presentert teori om psykisk helsearbeid i skolen og pedagogisk krisehåndtering for barn. Først vil det derimot bli gitt en begrepsavklaring av begrepet av seksuelle overgrep.

2.1 Seksuelle overgrep

Det finnes ulike definisjoner på seksuelle overgrep. Jeg har valgt å bruke denne, som sier at «Seksuelle overgrep er når en autoritetsperson tvinger, lokker eller truer barnet til å delta eller se på seksuell omgang, handling eller atferd» (Aasland, 2009, s. 31). Det vil si det kan defineres som seksuelle overgrep når barnet ikke er i stand til å si nei på grunn av alder, beruselse, evne, redsel, frykt eller trusler. En person misbruker da sin posisjon som autoritet, og involverer barnet i seksuell handling, omgang eller atferd. Incest er også et seksuelt overgrep med nære familiemedlemmer (Aasland, 2009).

2.1.1 Begrepsbruk og omfang

Det anvendes ulike definisjoner ved seksuelle overgrep, og konklusjonene som trekkes er derfor ulike. Det kan være av grunner som uklar begrepsbruk, underrapportering, for små utvalg til at funnene kan generaliseres og det kan være forskjeller på synet til fagpersoner og personene selv. Omfanget av seksuelle overgrep kan også være vanskelig å tallfeste siden det ikke finnes tilstrekkelige solide studier (Kvello, 2010).

Undersøkelsen til Sætre, Holter og Jebsens (referert i Killén, 2009) viste at 19% av kvinnene og 14% av mennene i deres norske materiale hadde vært utsatt for seksuelle overgrep før 18-årsalderen. I denne undersøkelsen anvendte de en bred definisjon av seksuelle overgrep. Noen forskere mener dette er usannsynlig. En nyere studie fra Norden viser en forekomst på rundt 17% av jentene og rundt 6% av guttene (referert i Kvello, 2010), noe som samsvarer med resultatene Sætre, Holter og Jebsen fant. Ved grove seksuelle overgrep er tallene lavere. En norsk studie indikerer at 5% kvinner og 1% av menn har vært utsatt for grove seksuelle overgrep før de er fylt 18 år (referert. i Kvello, 2010). Forskning viser også at barn med

særskilte behov oftere er utsatt for seksuelle overgrep, og resultater fra forekomststudier viser at disse utsettes for seksuelle overgrep to til tre ganger oftere enn øvrige jevnaldrende.

2.1.2 Barn som blir utsatt for seksuelle overgrep

Barn kan bli utsatt for seksuelle overgrep av mange former. Mange vil føle skyld, skam og forvirring over at de kan oppleve seksuell stimulering, eller at de blir tvunget til å utføre seksuelle handlinger som gir overgriperen utløsning eller orgasme (Aasland, 2009). For små barn er grove seksuelle overgrep veldig alvorlig. Dette er inntrengning i barnets skjede eller anus, og kan ved alvorlige tilfeller gå ut over de fysiske funksjonene til barnet- som å gå normalt (Aasland, 2009). Kari Killén skriver at «Det hemmelige ved overgrepet og barnets sårbarhet tvinger barnet til taushet, og det fører ofte til mangeårige overgrep» (Killén, 2009, s. 54).

Det har vært forsket mye på indikasjoner på seksuelle overgrep. Fysiske indikasjoner kan være kjønnssykdommer, graviditet, rifter, sår, skader på kjønnsorganene, rødhet, oppsvulming rundt skjedeåpningen og vaginal blødning (Kvello, 2010). Det er generelt få tydelige psykiske tegn som indikerer at barnet er blitt utsatt for seksuelle overgrep, men psykiske indikasjoner kan være skamfullhet, selvforakt, selvskading, frykt for berøring og nakenhet, angstlidelser og depresjon. Seksuell atferd kan forekomme oftere hos barn som er blitt seksuelt misbrukt enn hos øvrige barn (Kvello, 2010).

Seksuelle overgrep aksepteres ikke, og skal ikke aksepteres. Dette fordi det er krenkende og kan føre til langvarige vansker for den som utsettes for handlingene. Som jeg har vært inne på er dette er ivaretatt gjennom konvensjoner, lovverk og veiledere (Jf. Kap. 1). Allikevel er det trolig høye mørketall for seksuelle overgrep, i tillegg til at bare en liten del av de oppdagete seksuelle overgrepene blir rapportert til myndighetene. Det er få saker som blir avdekket der barnet ikke selv starter med å fortelle. Aasland (2009) henviser til studier og forskning som viser at voksne må tilrettelegge for at barn skal tørre å snakke om overgrep. Hun mener det er viktig at barn i lav alder får kunnskap om seksualitet, da de lettere tør å fortelle om at de har blitt utsatt for seksuelle overgrep. Som ansatt i skolen må man legge vekt på å få til en god samtale. Det er viktig å vise åpenhet ovenfor de livstemaer og spesielle erfaringer barnet har hatt (Øvreeide, 2009). Å samtale med barn blir ofte oppfattet som vanskelig, og det viser seg at det er altfor få samtaler med barn i utrygge situasjoner.

Staten, ved Barne- og likestillingsdepartementet og Kunnskapsdepartementet, har foretatt noen grep for å bedre kompetansen om seksuelle overgrep, blant annet ved å gjøre kunnskap om seksuelle overgrep obligatorisk blant de som jobber med barn (Kvello, 2010).

2.2 Skolens rolle og samarbeid med andre

Det er dessverre mange som jobber i barnehage, skole og skolefritidsordninger som har for lite kunnskap om temaet seksuelle overgrep. Mange sier de ikke lærte nok gjennom utdanningen. Aasland (2009) skriver at mangel på kunnskap om seksuelle overgrep kan være en grunn til at så få barn får hjelp. Hvis skolen skal lykkes i å gi en inkluderende, tilpasset og likeverdig opplæring i skolen for *alle* elever, inkludert elever som er utsatt for seksuelle overgrep, trengs det et godt samarbeid med andre instanser (Lund, 2012).

2.2.1 Skolen i samarbeid med andre instanser

Det er nødvendig at skolen samarbeider med andre fagpersoner når barn er blitt utsatt for seksuelle overgrep. For skolen gjelder dette blant annet barnevernet, PPT, ulike sentre mot seksuelle overgrep, leger, psykiatrisk helsetjenester, tverrfaglige team og politi. Det vil si at skolen har flere viktige og aktuelle samarbeidspartnere når barn er blitt utsatt for seksuelle overgrep. Barnevernet er en av de viktigste, derfor har jeg valgt å fokusere spesielt på denne instansen.

Hovedoppgaven til barnevernet er å sikre at barn og unge lever under tilfredsstillende forhold for deres helse og utvikling. De skal passe på så de får nødvendig hjelp og omsorg og er sikret trygge oppvekstvilkår. De fleste barn er på skolen flere dager i uken, og det er derfor viktig med et godt samarbeid med skolen, slik at barnevernet får arbeidet i henhold til sitt formål, som er nedfelt i § 1-1 i barnevernloven (1992).

Skolen må sende bekymringsmeldinger til barnevernet. Hvis det er grunn til å tro at barn blir utsatt for seksuelle overgrep, gjelder ikke lenger taushetsplikten, da er man pliktet til å melde ifra, den kan også sendes uten at foreldrene er informert (Aasland, 2009). Meldeplikten er nedfelt i Barnevernloven (1992) § 6-4 og i Opplæringslova (1998) § 15-3. Barnevernet er avhengig av at det sendes en bekymringsmelding for å kunne sette inn tiltak. Håndtering av informasjon er viktig i barnevernssaker, og det er viktig å være klar over taushetsplikten, informasjonsretten og informasjonsplikten. Noen opplever ingen tilbakemelding fra

barnevernet om hva som har skjedd etter en bekymringsmelding er sendt. En av grunnene her er at barnevernet kun gir opplysninger dersom dette er nødvendig for å gi et barn en tilfredsstillende omsorgssituasjon (Lund, 2012). Det er også mulig å kontakte barnevernet gjennom telefon eller å ta kontakt med et støttesenter mot incest og seksuelle overgrep. Det finnes rundt 15 av disse i Norge, hvor det jobber mennesker med høy faglig kompetanse. Der vil vedkommende kunne diskutere sin bekymring anonymt (Aasland, 2009).

2.2.2 Pedagogisk krisehåndtering for barn

«Alle skoler, skolefritidsordninger og barnehager bør ha en beredskapsplan for hva de ansatte må gjøre for å forebygge og avdekke vold og overgrep mot barn», står det skrevet på en av Redd Barnas nettsider (Redd Barna, 2010). Formålet med denne oppfordringen er å sikre at ansatte kjenner til og tar i bruk opplysningsplikten til barnevernet, etter barnevernloven (1992) § 6-4. I følge Forskrift om kommunal beredskapsplikt (2011) § 4, er kommunen pliktige til å utarbeide en overordnet beredskapsplan. Det finnes ingen nasjonale påbud eller retningslinjer for at skolen er pliktig til å utarbeide ulike kriseplaner, men det har etter hvert blitt vanlig i skolen (Schultz & Raundalen, 2011).

Å bli utsatt for seksuelle overgrep er en alvorlig krise i et barns liv. I følge Schultz og Raundalen (2011) er det ofte to grunner til at elevene må leve med krisen, der det i denne sammenheng er å bli utsatt for seksuelle overgrep. Den ene årsaken er skammen, og i mange tilfeller ønsker verken elevene eller deres nærmeste familie å utvide kretsen av det som har rammet barnet. De bruker da et personlig behov og beskytter seg selv i situasjoner som oppleves som skammelig. Den andre årsaken kan vi kalle skolens beskyttelsesbehov. Det går på at skolen og lærere har mer enn nok å gjøre, og derfor unngår man kanskje mer arbeid (Schultz & Raundalen, 2011).

2.2.3 Psykisk helsearbeid i skolen

Seksuelle overgrep mot barn og unge blir relatert til flere typer psykiske lidelser, og blir ansett som en stor risikofaktor for å utvikle psykiske lidelser i senere tid. Barn som blir utsatt for seksuelle overgrep vokser ofte opp i familier med andre former for omsorgssvikt i tillegg, noe som øker sannsynligheten for at barna utvikler psykiske lidelser. Vi ønsker helst å tro at hjelpeinstanser klarer å fange opp og hjelpe barna før stor skade er skjedd, men dessverre er ikke dette alltid tilfelle (Berg, 2012).

Det kan være vanskelig for lærere å oppdage at barn er blitt utsatt for seksuelle overgrep. Nina Berg (2012) skriver at det er flere forhold som kan påvirke barn og unges psykiske helse, slik som belastende livshendelser og lite sosial støtte i en vanskelig tid, som når barnet er blitt utsatt for seksuelle overgrep. Det er ikke så lett å forstå de tegnene eleven viser i skolesammenheng når noe er galt når skolen ikke er klar over hva som har skjedd. Dette krever at vi som voksne opptre med stor omsorg og årvåkenhet for å forebygge psykiske vansker hos elevene (Berg, 2012). Barnehagen og skolen omgås mye med barn, og har derfor en spesielt viktig rolle i dette arbeidet. Dette er også noe opplæringslova (1998) understreker i § 9a-1 som er nevnt innledningsvis.

3. Metode

I dette kapitlet beskrives oppgavens metode. Først presenterer jeg og begrunnet mitt valg av metode, deretter presenteres utvalget av informanter, gjennomføring av datainnsamling og dataanalyse. Videre redegjør jeg for mine forskningsetiske valg gjennom prosjektet før jeg gjør rede for forskningsprosjektets validitet.

3.1 Valg av metode

”All samfunnsforskning dreier seg om å undersøke folks virkelighet. Virkeligheten er kompleks, og består av en uendelighet av gjenstander, mennesker, samhandlinger, erfaringer og fortolkninger” (Johannessen, Tuft & Christoffersen 2010, s. 35). Med bakgrunn i oppgavens formål og problemstilling valgte jeg å foreta en empirisk undersøkelse med bruk av kvalitativ metode. Kvalitativ metode er mer fleksibel og gir rom for interaksjon mellom forsker og de eller det som studeres. Den gir også rom for tolkning i forskerens møte med svarene til informantene. Det er mer hensiktsmessig å bruke kvalitativ metode når vi skal undersøke fenomener som vi ikke kjenner godt til, og som det er lite forsket på. Dette er fenomener vi ønsker å forstå mer grundig (Johannessen et al., 2010).

Hensikten med oppgaven har vært å undersøke hva skolen gjør for barn som er blitt utsatt for seksuelle overgrep. For å best finne svar på dette valgte jeg å benytte et kvalitativt forskningsintervju. Intervju er en fleksibel metode som gjør det mulig å få fyldige og detaljerte beskrivelser (Johannessen et al., 2010). Et kvalitativt forskningsintervju er en samtale med en struktur og et formål, og hensikten er å få fram beskrivelser av informantene som gjør at vi kan tolke betydningen av de fenomenene som beskrives. I denne oppgaven ble bruken av semistrukturert intervju foretatt. Det ble utarbeidet en intervjuguide som var utgangspunkt for samtalen (Vedlegg 2). Denne typen intervju gjør at forskeren kan bevege seg fram og tilbake i intervjuguiden (Johannessen et al., 2010).

3.2 Utvalg av informanter

Informantene er en lærer og en inspektør fra en barneskole, og en miljøterapeut ved en ungdomsskole. De ulike informantene besitter ulik erfaring og kunnskap som kan belyse oppgaven. De har god erfaring på området og har et engasjement ovenfor temaet. Valg av informanter ble gjort på bakgrunn av den erfaringen informantene har med barn utsatt for seksuelle overgrep, og den erfaringen de har med barn på ulike arenaer og alderstrinn. Informantenes svar er anonymisert ved å bytte ut navnene deres med bokstavkodene A, B og C.

Informant A har jobbet som lærer i skolen i 11 år og har erfaring fra ulike alderstrinn. Informant B jobber som inspektør, og har tidligere erfaring fra barnevernsinstitusjoner og arbeid med jenter som er blitt utsatt for seksuelle overgrep. Etter dette har hun jobbet mange år i barneskole. Informant C er utdannet sosionom og har tidligere erfaring fra sykehus, rusinstitusjoner og ungdomspsykiatri. Hun jobber nå som miljøterapeut ved en ungdomsskole.

3.3 Gjennomføring av datainnsamlingen

Intervjuene ble gjennomført i de aktuelle skolene, der tidspunkt ble valgt av informantene. Møtet med informantene startet med at jeg presenterte meg selv og mitt prosjekt, som utdypet informasjonsskrivet som informantene på forhånd hadde fått (vedlegg 1). Videre startet jeg på selve intervjuet som tok utgangspunkt i en intervjuguide som jeg hadde laget på forhånd. Som redskap valgte jeg å notere svarene på PC.

Informantene fikk starte med å fortelle om seg selv og sin bakgrunn. De fikk også muligheten til å definere ulike begreper og tanker om temaet. Etter dette stilte jeg spørsmålene som var utarbeidet i intervjuguiden. Informantene fikk god tid til å svare, og det ble stilt noen oppfølgingsspørsmål underveis. Til slutt fikk informantene mulighet til å legge til noe dersom de hadde noe på hjertet eller noe viktig som kunne belyse oppgaven. Intervjuet ble avsluttet med at jeg takket for deres viktige bidrag til oppgaven. Rett etter hvert enkelt intervju, skrev jeg ned mer utfyllende svar fra intervjuet.

3.4 Dataanalyse

Informantene er som sagt benevnt med informant A, B og C. Under analysen ble hvert intervju systematisk gjennomgått, dataene er analysert for å kategorisere og navnsette sentrale temaer. Deretter ble det gjort en analyse av om det var noe som alle informantene vektla, og hva som hver enkelt vektla ulikt. Å analysere handler om å gå inn i materiale for å prøve å forstå det som er beskrevet. En analyse bestående av koding og kategorisering vil være til hjelp i letingen etter et mønster eller et system som gjør materialet mer oversiktlig og begripelig. (Postholm & Moen, 2009). Teksten i denne oppgaven er nedskrevet tekst fra muntlig intervju, der den nedskrevne teksten deretter ble analysert og kategorisert.

Hermeneutikk var et grunnleggende perspektiv jeg tok med meg inn i arbeidet med å analysere. Det vil si jeg jobbet etter en arbeidsmetode definert under den hermeneutiske vitenskapsforståelsen, og som innebærer at prosessen med analysearbeidet kan kalles for en hermeneutisk sirkel (Johannessen, Tufte & Christoffersen, 2010). Hele tiden foregikk det en interaksjon og en veksling mellom del og helhet, noe som bidro til en dypere forståelse av det jeg analyserte etter hvert som arbeidet vokste frem.

Bevisstheten om at jeg kommer med min egen forforståelse og kulturelle koder til forskningsarbeidet, vil være med på å minne meg om at de svarene jeg kommer frem til blir farget gjennom mitt «filter». Samspillet mellom forståelse og forforståelse og mellom helhet og del, er en del av den hermeneutiske sirkel. På den annen side var det et ønske om å være bevisst min forforståelse i arbeidet med å presentere data; med andre ord var det viktig å forsøke å fremstille data mest mulig nøytralt. Jeg måtte legge til side egne tolkninger og subjektive teorier for å forsøke å fange opp essensen i det innsamlede datamaterialet. Dette vil jeg komme nærmere inn på under avsnittet om validitet (3.6). Analyseresultatene ble videre drøftet opp mot hva relevant teori og forskning vektlegger, presentert i kapittel 2.

3.5 Forskningsetikk

Å forske og å formidle forskning krever etiske overveielser gjennom hele forskningsprosessen, fra planlegging og gjennomføring av forskningen til formidling av resultatene. En undersøkelse som denne krever at jeg er bevisst på at barn og unge som er

utsatt for seksuelle overgrep er en utsatt gruppe, og at Norge er et lite land. På den annen side kan det å belyse utsatte og svakerestilte grupper situasjon bidra til å bedre deres kår. Samtidig er jeg opptatt av at jeg har et ansvar for å unngå unødvendige stigmatiseringer av gruppen i arbeidet med denne oppgaven.

Johannessen, Tufte & Christoffersen (2010) beskriver samfunnsforskningens spesielle ansvar, fordi den berører enkeltmennesker og mellommenneskelige forhold. ”Etske problemstillinger oppstår når forskningen *direkte* berører mennesker, spesielt i forbindelse med datainnsamlingen, enten den foregår gjennom deltagende observasjon, intervjuer eller eksperimenter” (Johannessen et al., 2010, s. 89).

Det er utarbeidet ulike forskningsetiske retningslinjer, der er av dem er *informantens rett til selvbestemmelse og autonomi* (Johannessen et al., 2010). Det innebærer at den som deltar, selv kan bestemme over sin deltagelse. Det skal gis tydelig informasjon på forhånd om formålet og oppgavens tema, og informanten kan trekke seg på hvilket som helst tidspunkt uten å måtte begrunne det. Etske hensyn ble ivaretatt ved at det ble informert, både muntlig og skriftlig, at deltakelse var frivillig og at informantene kunne trekke seg når som helst uten å måtte gi begrunnelse. En annen retningslinje er *forskerens ansvar for å unngå skade*. Problemstillingen i denne oppgaven omhandler et vanskelig tema å snakke om, og om en veldig sårbar gruppe, og da er viktig at jeg som forsker respekterer informantenes ønsker om hva slags informasjon som kan «slippes» ut. Johannessen, Tufte og Christoffersen (2010, s. 92) skriver at «Deltakerne skal kunne være sikker på at forskeren ivaretar konfidensialitet og ikke bruker opplysningene slik at personer som er med i undersøkelsen, kan identifiseres». Dette er forsøkt ivaretatt gjennom hele forskningsprosessen, og der informantene er navngitt med bokstavkodene A, B og C.

3.6 Validitet

Jeg ønsker å påpeke at all data påvirkes av forskerens forkunnskaper. Jeg bringer med meg min «bagasje» (Johannessen, Tufte & Christoffersen, 2010) til forskningsprosjektet, og mine forkunnskaper er med og påvirker hva jeg vektlegger av teori når analyseresultatene tolkes. Det betyr blant annet at jeg foretatt en utvelgelse av hvilke data som brukes i oppgaven, noe som betyr at deler av intervjuvarene er utelatt. Dataene har deretter blitt tolket, og er et resultat av min oppfatning og av informantenes tolkning av virkeligheten.

Validiteten av denne undersøkelsen har vært prøvd forklart i ulike sammenhenger tidligere i dette kapitlet, blant annet gjennom redegjørelsen for hvordan utvalget er foretatt og datamaterialet innsamlet og analysert, samt i drøftingen av fremstillingsmåten. Det er vist hvordan jeg på ulike måter i forskningsprosessen har prøvd å ivareta ulike hensyn og krav for å sikre gyldigheten av det samlede resultatet. I tillegg har jeg i denne oppgaven forsøkt å drøfte det empiriske materialet opp mot forskning og relevant teori. Det vil si at resultatene i kvalitative undersøkelser skal kunne bekreftes av andre gjennom tilsvarende studier, slik at vi oppnår både bekreftelse og objektivitet (Johannessen et al., 2010).

4. Presentasjon av resultater

I dette kapittelet vil det redegjøres for resultater fra den empiriske forskningen, og disse er delt inn i tre hovedkategorier. Først vil det redegjøres om seksuelle overgrep er et tema på skolen, deretter presenteres skolens samarbeid med andre instanser, og til slutt gjøres det rede for kjennetegn ved eleven samt tiltak.

4.1 Seksuelle overgrep- tema på skolen?

På spørsmålet «Har skolen fokus på temaet om seksuelle overgrep, eller er det lagt som et tabu-tema?», svarte informantene ulikt. Informant A svarte at skolen ikke direkte har fokus på dette temaet, og at det virker som at ledelsen ikke vil vise skyggesidene av skolen. Gjennom mange års erfaring i skolen har dette aldri vært et tema på møter. Informant B beskrev derimot at dette er et sentralt tema i skolen, der de nylig hadde dette som tema på møte. De har et godt samarbeid med en organisasjon kaldt Smiso, som er et støttesenter mot incest og seksuelle overgrep. Informant C fremhevet at skolen ikke har spesielt fokus på dette området. Informant C fortalte: «Skolen har fokus på å la elevene ha en normal skoledag. De må få lov til å «glemme» på skolen. Noen ganger er slike situasjoner skolens ansvar, andre tilfeller ikke». I forhold til spørsmålet om skolen har en beredskapsplan mot seksuelle overgrep, sa alle informantene at de ikke har dette direkte på seksuelle overgrep.. Informant B påpekte også at saker der barn er blitt utsatt for seksuelle overgrep må behandles individuelt.

Da jeg spurte om skolen vektlegger at elevene skal få kunnskap om seksualitet, var både informant A og B samstemte om at dette er tema i naturfag og RLE. Informant B fortalte at de har en fastsatt dag på 6.trinn der et av temaene er seksualitet, hvor det kan være interessant å se om man kan se noen tegn eller reaksjoner på elevene. Hun håper dette er et tema elevene går ut med kunnskaper om, men at det ikke kan «kvalitetssikres». Informant C fortalte at dette er et eget kapittel i naturfag som elevene skal igjennom. Hun fortalte videre og at Smiso pleier å dra rundt på ungdomsskoler og holde foredrag. «Det er viktig at de ikke skremmer barna, men at de kan få litt kunnskap om det med grensesetting og hvordan de kan håndtere situasjoner og få hjelp».

4.2 Skolen i samarbeid med andre instanser

Alle informantene fortalte at de samarbeider godt med flere instanser. I alvorlige saker som handler om omsorgssvikt og seksuelle overgrep, kunne informant B fortelle at de inngår i et samarbeid hvor de kan henvise til tverrfaglige familieteam, der elevene kan få hjelp gjennom blant annet psykologer. Informant C nevnte en rekke flere samarbeidsinstanser, som Smiso, Nav, omsorgssentre, psykiatri, politi, fastleger, ungdomskontakter og nettverksgrupper i kommunen.

Alle informantene kunne bekrefte at de samarbeider godt med barnevernet hvis det er snakk om barn utsatt for seksuelle overgrep. Informant A fremhevet at det ofte er ledelsen på skolen sitt ansvar å ta initiativ til samarbeid med barnevernet, og at lærerne tilrettelegger for elevene. Informant B fortalte at hun noen ganger opplever samarbeidet som ”forgjeves”, i den forstand at de ikke alltid får tilbakemelding fra barnevernet, men at hun ikke mister motet av den grunn. Når de får melding om at det er satt i gang tiltak, ønsker barnevernet informasjon om eleven fra skolen. Informant C frontet at barnevernet har blitt mer tilgjengelig. Hun sa også: «Du må ta med deg videre at det ikke alltid barnevernet kan gi tilbakemelding til skolene. Det kan være ulike grunner, en av dem taushetsplikt. Det er ikke alltid de kan gi informasjon, som for eksempel hvis elevene er avhengig av å bo på hemmelige adresser».

4.3 Kjennetegn ved eleven og tiltak

Da jeg spurte informantene om hvilke kjennetegn de ser etter på elevene som kan være utsatt for seksuelle overgrep, var de samstemte om flere punkter. Seksuell atferd, endret atferd, fysiske tegn, unormal kunnskap for alderen, samt tegninger og tekster de skriver. Informant B sa at «min erfaring er at de ikke er så typiske», der hun påpekte at elevene ikke nødvendigvis gir signaler som tilsier at de er utsatt for seksuelle overgrep. Informant C påpekte at er viktig når man åpner for samtaler at man må tåle det som kommer. Hun fortalte også at hvis lærere oppdager tegn som kan tyde på at elever blir utsatt for seksuelle overgrep, så kan de sende inn bekymringsmelding, eller sende barnet til en samtale med miljøterapeuten på skolen.

På spørsmål om elevene fungerer normalt i skolen sa to av informantene at de syntes elevene fungerer normalt. Informant C tilføyde at hun ikke ønsker at skolen skal bringe dette temaet frem for ofte, at elevene heller kan tilkalle oss om de ønsker å snakke om de. Hun understreket også at hvis barn blir utsatt for seksuelle overgrep og endrer atferd, er det viktig å gå inn og veilede dem ved å snakke om grenser for egen kropp, forteller hun. ”De trenger også å bygge opp tillit til andre, siden tryggheten mest sannsynlig er blitt brutt i nære relasjoner”.

Da jeg spurte direkte om det kan slå ut på atferdsproblemer, ønsket ikke informant A og B å uttale seg, på grunnlag av at andre faktorer og kan påvirke atferden. Informant C fortalte at det i situasjoner hvor barn er blitt utsatt for seksuelle overgrep kan være vanskelig for familien å takle. Det kan handle litt om hvordan den daglige omsorgen er for barna i ettertid, etter at man har fått vite om at barnet er utsatt for seksuelle overgrep, forteller hun. ”Det er ikke alltid tilfelle at familien takler slike situasjoner bra - derimot kan det være svært utfordrende”. Hun mente dette kan føre til at omsorgen for barnet blir sveket og redusert, og videre kan slå ut i barnets atferd. Atferden vil ofte være bedre dersom det er greit å snakke om det som har skjedd, forteller hun.

På spørsmålet om hvordan skolen overordnet jobber med barn som er blitt seksuelt misbrukt, svarte informant A at de først og fremst melder, så tilpasser de om det er behov for det. Informant B påpekte at det ikke er noen fasit, og hver sak må drøftes individuelt. Informant C påsto det ikke ble gjort noe spesiell tilrettelegging for barn utsatt for seksuelle overgrep. Hun sa «det vi gjør med alle andre, med mindre det er lagt tiltak». Hun mente det er viktig å verne om historien til eleven, og passe på at den er «begrenset for elevens beste».

«Gjøres det noe for psykisk helse?» var et av de siste spørsmålene. Alle informantene var samstemte om at det gjøres noe jevnlig i skolen gjennom helsesøster, samtalegrupper, relasjoner og annen tilrettelegging. Informant C kunne også fortelle at på den skolen hun jobber, er det «psykisk helsedager» to ganger i året der de tar opp ulike temaer. Da kommer det eksterne folk for å holde foredrag som sykehus, psykiatrisk sykehus, BUP og Blå kors. «Skolen er opptatt av at alle har en psykisk helse», sa hun.

5. Drøfting av resultater i lys av teori

I dette kapittelet vil teori fra kapittel 2 drøftes i lys av resultatene fra det empiriske materialet fra kapittel 4. Kapittelet er delt inn i tre hovedavsnitt med utgangspunkt i resultatene som er presentert ovenfor.

5.1 Et tema for skolens administrasjon og ledelse?

Kvello (2010) skriver at staten har foretatt grep for å bedre situasjonen til barn som er utsatt for seksuelle overgrep, der det nå er blitt obligatorisk for de som jobber med barn å få kunnskap om ulike temaer, som seksuelle overgrep. Etter 3 år på grunnskolelærerutdanningen har jeg fortsatt ikke hatt dette som et eget tema, noe som kan tyde på at disse grepene ikke er godt nok integrert i lærerutdanningen. Hvordan staten har organisert denne opplæringen har det imidlertid vært vanskelig å finne dokumentasjon på, da er det samtidig vanskelig å forstå hvordan staten gjennomfører denne opplæringen. To av informantene kunne bekrefte at skolen ikke har fokus på området. Man kan derfor anta at det da heller ikke er obligatorisk gjennom skolens ledelse å ha fokus på temaet. Dersom seksuelle overgrep hos barn og unge knapt blir berørt gjennom profesjonsutdanninger, og heller ikke blir berørt av skolens ledelse, kan dette tyde på at staten har mislykket i sine grep om å bedre situasjonen til de barna som blir utsatt for disse overgrepene. Jeg mener det er betimelig spørsmål og stille- hvordan skal alle barn bli ivaretatt om de ansatte i skolen har manglende kunnskap på området barn og seksuelle overgrep?

Skolen som en av informantene jobber på har fokus på temaet seksuelle overgrep blant ansatte i skolen, noe som kan være på grunn av at inspektøren, som har en sentral rolle i skolens ledelse, tidligere har jobbet med barn som er seksuelt misbrukt. Selv om utvalget i mitt prosjekt er for lite til å si noe generelt om skolene i Norge, kan det tenkes at enkelte skoler har mer fokus på dette, sammenliknet med andre skoler. Denne undersøkelsen har vist at to av skolene har manglende eller fraværende fokus på temaene seksualitet og seksuelle overgrep. Det er derfor grunn til å anta at det er mange skoler med manglende kunnskap om seksualitet og seksuelle overgrep i Norge, hvor mange barn ikke får den hjelpen og

oppfølgingen de trenger. Dersom de overnevnte tiltakene skal gi resultater, er det helt nødvendig at de tiltakene som fastsettes faktisk realiseres.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2014) har imidlertid utarbeidet en ny tiltaksplan i samarbeid med Kunnskapsdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet som tar sikte på å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og unge. Et av tiltakene er at kunnskap om vold og seksuelle overgrep inngår og vektlegges i profesjonsutdanningene, samt styrke tilbudet om videre- og etterutdanning om vold og seksuelle overgrep. Dersom dette følges opp vil nyutdannede lærere ha kunnskap om temaet når de begynner i skolen, samt at andre ansatte kan få etterutdanning om temaet. Skoleledelsen burde også ha fokus på temaet på fellesmøter, slik som informant B nevner.

Kunnskap om seksualitet for barn er viktig for ansatte og elever, noe både Aasland (2009) og informantene mine fremhever. Det blir også fremhevet at kunnskapen elevene får gir grunnlag for grensesetting mot hva som er rett og galt for andre å gjøre med kroppen. To av informantene fremhevet at det var nærliggende temaer i naturfag og i RLE, men ikke direkte mot seksualitet. På den ene skolen hadde de en dag i 6. trinn hvor et av temaene for dagen var seksualitet, men i hvor stor grad det blir snakket om seksualitet er uvisst. Dette kan uansett være et godt tiltak hos barneskoler hvor man kan gi elevene kunnskap om seksualitet og seksuelle overgrep, og som også kan gjennomføres på flere trinn. Dette er noe Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2014) påpeker gjennom sitt tiltak til å gi informasjon til barn og unge om vold og seksuelle overgrep. På ungdomsskolen var dette derimot et tema som var mer normalt, muligens på grunn av elevenes høyere alder. Informant C opplyste at i 9. klasse skulle alle gjennom kapitlet i naturfag om seksualitet om samliv, men om dette inneholder informasjon om seksuelle overgrep er uklart. Kunnskap om seksualitet og kunnskap om seksuelle overgrep er to forskjellige ting, og begge deler burde derfor vektlegges, særlig dersom tiltaket om informasjon til barn og unge om vold og seksuelle overgrep skal realiseres. Det ble også nevnt at eksterne forelesere kommer til skolen og holder foredrag, blant annet Smiso. Det kan virke som det er mer vanlig at lærere for barn i høyere alder snakker mer om temaet seksualitet og seksuelle overgrep (Aasland, 2009).

Det med kunnskap om seksualitet og seksuelle overgrep er noe som skolen gjør for barn som er seksuelt misbrukt, på den måten at barn som er utsatt for seksuelle overgrep får kunnskap som kan gjøre at de velger å stå frem og snakke om det, og som deretter kan få hjelp. Å få

kunnskap om seksuelle overgrep er viktig for alle, men spesielt for de som blir utsatt for seksuelle overgrep. De har kanskje ikke kunnskap nok til å vite hva de skal gjøre. Hvis skolen tilfører elevene kunnskap om dette vil de vite hvilke alternativer de har for å få hjelp, og dermed vil denne «galskapen» som foregår med dem høyst sannsynlig bli stoppet av tiltak fra for eksempel barnevernet.

I følge Forskrift om kommunal beredskapsplikt (2011) § 4, er kommunen pliktige til å utarbeide en overordnet beredskapsplan, noe som ble gjort i alle kommunene informantene jobber, men skolene hadde ikke en beredskapsplan direkte knyttet opp mot seksuelle overgrep. Redd Barna (2010) fremhever dette behovet og anbefaler det sterkt. Det kan være en fordel for ansatte i skoler å vite hvordan de skal håndtere saker der barn er blitt utsatt for seksuelle overgrep, eller hvordan de skal håndtere saker der de tror barn blir utsatt for seksuelle handlinger. Dersom det er slik at man ikke har nok kunnskaper om temaet, som nevnt ovenfor, bør det være høyst nødvendig med en slik beredskapsplan så man har faste rutiner på hvordan dette gjøres. En informant påstår at det er vanskelig å ha en fremgangsmåte for hvordan man skal håndtere slike saker, siden saker der barn blir utsatt for seksuelle overgrep er forskjellige, og derfor må behandles individuelt. Jeg vil likevel anta en at det kan være en fordel å ha en konkret beredskapsplan for ansatte i skolen. Skolen bør også erkjenne at hvis saker der elever er blitt utsatt for seksuelle overgrep blir håndtert på en uheldig og feil måte, vil det få alvorlige konsekvenser.

5.2 Skolen i samarbeid med andre instanser

Barn som er utsatt for seksuelle overgrep trenger hjelp, og skolen er derfor avhengig av å samarbeide med andre instanser for å tilfredsstille elevenes behov i skolen. Lund (2012) skriver at skolen trenger å ha et godt samarbeid med andre instanser for at skolen skal lykkes i å gi en inkluderende, tilpasset og likeverdig opplæring i skolen, også for barn som er utsatt for seksuelle overgrep. Alle informantene samarbeidet godt med andre instanser. Informant C, miljøterapeuten, er den som nevner flest eksterne samarbeidspartnere, noe som kan være på bakgrunn av hennes stilling i skolen. Undersøkelsen viser at skolen er interessert i å hjelpe elevene på best mulig måte, og søker hjelp når skolen ser sine begrensninger. Der dette ikke er tilfelle, kan det få alvorlige følger for barna som ikke får den nødvendige hjelpen. Om et barn blir utsatt for seksuelle overgrep hjemme, og ingen melder

bekymringsmelding, eller skolen ikke inngår i et samarbeid med andre hjelpeinstanser, vil det medføre at disse elevene ikke får nødvendig hjelp til å komme bort fra situasjonen. Dette vil høyst sannsynlig bli utviklet psykiske lidelser hos barnet, og som vil prege resten av livet (Berg, 2012). Denne undersøkelsen viser at skolene samarbeider godt med og har tillit til flere viktige instanser som barnevernet, Barne- og ungdomspsykiatrien, Smiso, politi, leger og andre.

Barnevernet er viktig i arbeidet med barn som er utsatt for seksuelle overgrep, selv om noen kan oppleve frustrasjon i dette samarbeidet. Som Lund (2012) skriver, kan mange oppleve å ikke få tilbakemelding fra barnevernet om det er satt i gang tiltak, etter at det er meldt inn en bekymringsmelding. Dette bekrefter den ene informanten, samtidig som hun ikke gir opp av den grunn. Hun sa videre at skolen ofte får forespørsel fra barnevernet om informasjon om enkelte elever. En av de andre informantene har derimot full forståelse for barnevernets praksis, og mener de gjør en viktig jobb, der ”det er særdeles viktig at informasjonen blir behandlet på riktig måte”. Hun forteller at det er helt greit å ikke få høre fra barnevernet, for da vet hun at all informasjon blir profesjonelt håndtert, og har tiltro til at barnevernet gjør de tiltak som er nødvendige. Grunnen til misnøyen med barnevernet kan være at lærerne ønsker å vite om de har bidratt med viktig informasjon, noe som kan gi motivasjon for å melde saker senere. Det kan være at lærere har manglende kunnskap om hvilke retningslinjer barnevernet skal følge, og derfor kan det være at noen ikke forstår hvordan barnevernet behandler opplysninger lærere har gitt, slik som den ene informanten gjør. Uansett har skolen og lærerne gjort det nødvendige i en slik situasjon ved å sende bekymringsmelding, og samarbeidet går videre ut på at barnevernet iverksetter nødvendige undersøkelser og eventuelle tiltak. Skolen og lærerne trenger kun informasjon fra barnevernet dersom det er forhold som de må vite om for å kunne tilpasse opplæringen tilstrekkelig.

5.3 Kjennetegn ved eleven og tiltak

Det er viktig for lærere å ha kunnskap om hvilke signaler barn gir. Kvello (2010) nevner som sagt flere fysiske og psykiske indikasjoner på at barn kan være utsatt for seksuelle overgrep. Informantene var enige om at flere av disse signalene kan være seksuell atferd, endret atferd, fysiske tegn på kroppen, unormal kunnskap, tegninger og tekster elever skriver. En informant mener at kjennetegnene på barn ikke nødvendigvis er så typiske, i den forstand at de ikke alltid gir noe tydelig signal på at de er blitt utsatt for seksuelle overgrep. Informant

C mente samtidig at det *kan* slå ut i atferden på elevene. Hun fortalte at hvis de oppdaget mistenkelige tegn, så kunne hun samtale med elevene, eller at skolen sender en bekymringsmelding. Øvereeide (2009) viser til at det er alt for få samtaler med barn i utrygge situasjoner. Dette stemmer overens med hva skolen til informant C ønsker å gjøre ved å bygge opp gode relasjoner til elevene slik at de tørr og snakke om det som har skjedd. Jeg vil anta at dette er lettere når eleven har kunnskap om seksualitet, og at det ikke er greit å bli utsatt for seksuelle overgrep, noe også Aasland (2009) bekrefter. Ofte er dette situasjoner der det er problemer hjemme i familien som gjør at barna ikke får den tilfredsstillende omsorgen de trenger. Dette betyr at også familien har det vanskelig, og mest sannsynlig trenger hjelp. I kommunen til en av informantene kan skolen henvise familier til en ordning kaldt «tverrfaglig familieteam», der barnevernspedagoger, psykologer og andre fagarbeidere jobber. Slike ordninger kan gjøre det lettere for familien å oppsøke og motta hjelp, og burde kanskje være aktuelt i flere kommuner i Norge.

I følge Schultz og Raundalen (2011) er det ofte to grunner til at elevene må leve med krisen. Den ene er skammen, den andre skolens beskyttelsesbehov. Elevene vil føle stor skam og skyld for det som hender, og kan derfor prøve å holde det hemmelig (Aasland, 2009). Det kan tenkes at dersom elevene får kunnskap om seksuelle overgrep, vil de sitte igjen med kunnskap om at overgrepene er urett, og derfor velger å fortelle om handlingene til noen for å få hjelp. I forhold til hvorfor skolen har et beskyttelsesbehov, kan blant annet årsaken være at lærere i skolen har mange andre oppgaver, og at de derfor ikke tar seg tid til å tolke signalene barna gir. Dette, i tillegg til for lite fokus og kunnskap som nevnt tidligere, kan føre til at det ikke blir gjort noe med disse signalene. Det kan også oppleves som et så smertefullt tema for lærere å gå inn i at de beskytter seg selv- ved ikke ville se. Informantene mine virker engasjerte i temaet og har fokus og kunnskap om dette temaet, derfor virker det ikke som de har et beskyttelsesbehov ovenfor sine elever.

Det var tydelig at elevenes psykiske helse ble fokusert på hos alle informantenes skoler. Dette blir ivaretatt gjennom samarbeid med helsesøster, samtalegrupper for elever, og relasjonsbygging mellom elever og mellom lærer og-elev. En informant kunne også opplyse at på ungdomsskoler kommer det eksterne foredragsholdere for å snakke om temaet psykisk helse, noe som syntes å være veldig fint for elevene. På bakgrunn av informantenes beskrivelser, så kan det se ut som at det benyttes mer eksterne foredragsholdere i

ungdomsskolen enn på barneskolen. Dette kan ha sammenheng med at barneskolen inkluderer dette mer i sitt daglige arbeid, og ikke ser behovet av slike dager. I tillegg til at eldre elever er mer bevisst, både sin psykiske helse og seksualitet, og de får et språk for det. Når barn blir utsatt for seksuelle overgrep skriver Nina Berg (2012) at det er en stor risikofaktor til å utvikle psykiske lidelser. Samtidig skriver hun at det kan være vanskelig for lærere å oppdage, siden det kan være flere forhold som kan påvirke barn og unges psykiske helse. Dette sier oss at det kan være veldig vanskelig for oss i skolen å oppdage at barn blir utsatt for seksuelle overgrep. Uansett er det viktig at vi i skolen opptrer med årvåkenhet for å forebygge seksuelle overgrep og psykiske vansker hos elevene (Berg, 2012).

6. Konklusjon

Gjennom dette prosjektet har jeg forsøkt å gi et svar på hva skolen gjør og kan gjøre for barn som har blitt utsatt for seksuelle overgrep. Forskning tilsier at det er et høyt antall barn som blir seksuelt misbrukt, og det er derfor med høy sannsynlighet at vi som lærere i skolen vil møte elever som har vært utsatt for dette og som trenger hjelp. Barns rettsikkerhet er styrket de senere årene gjennom konvensjoner og lover, og skolen blir pålagt et stort ansvar ovenfor barnas rettigheter. I hvor stor grad skolen forholder seg til dette er vanskelig å gi et konkret svar på. Skolen har ansvar for å hjelpe de barna som har vært utsatt for seksuelle overgrep, men også være med å oppdage at elevene kan være utsatt for seksuelle overgrep, samt å sette i gang nødvendige tiltak for elevens beste.

Informantene er fra tre ulike skoler og har ulik erfaring, hvor de jobber som lærer, inspektør og miljøterapeut. Det kom frem at skolene jobber ulikt med temaet seksuelle overgrep, der noen ikke har fokus på dette i det hele tatt. Det må kunne sies at det er oppsiktsvekkende hvor lite skolens ledelse har fokus på temaet seksuelle overgrep. To av informantene bekrefter at dette er et lite berørt tema i skolen, og der ledelsen heller ikke ser behovet for å ha fokus på dette.

Staten, gjennom Barne- og likestillingsdepartementet og Kunnskapsdepartementet, har foretatt noen grep for å forbedre situasjoner om seksuelle overgrep, der de påstår at det er blitt obligatorisk med kunnskap om seksuelle overgrep blant de som jobber med barn (Kvelling, 2010). Denne undersøkelsen bekrefter at det er helt vesentlig at de som jobber i skolen må ha kunnskap om seksuelle overgrep. Datamaterialet viser at kunnskap om seksuelle overgrep i skolen er mangelfullt, og at staten ikke har klart å realisere det de ønsker, verken gjennom utdanningen eller ved skolens ulike ledernivåer. Det vil si at kunnskap om temaet i skolen ser og ut til å være mangelfull, dette til tross for at flere forskere fremhever kompetanse som særdeles viktig. Undersøkelsen viser at det ikke bare er mangelfull kunnskap, men også at beredskapsplaner direkte knyttet til seksuelle overgrep er fraværende. Dette er riktignok ikke noe som er pålagt, men anbefalt og ønskelig, da det gir gode retningslinjer for hvordan ansatte i skolen skal forholde seg til barn som er utsatt for seksuelle overgrep.

Skolen er avhengig av et godt samarbeid med andre instanser når barn er blitt utsatt for seksuelle overgrep, slik som for eksempel barnevernet. Skolen må samarbeide med andre utenfor sitt fagområde for å få hjelp og for å ivareta barnets behov. Dette er noe som fungerer godt i skolene hvor informantene jobber, og de ser nødvendigheten av å samarbeide med andre instanser for barnets beste.

Selv om skolen ikke har et spesielt fokus på dette temaet ovenfor de ansatte, så viser prosjektet at det samtidig blir gjort gode tiltak for elevene som er blitt utsatt for seksuelle overgrep. I tillegg følger skolen den ordinære undervisningen der temaet inngår, og hvor enkelte skoler tilfører elevene ekstra kunnskap ved å få ulike eksterne foredragsholdere som snakker med elevene om temaer som seksuelle overgrep og psykisk helse.

Arbeidet med denne oppgaven har gitt meg ny innsikt og mye kunnskap, men også nye spørsmål. Særlig lurer jeg på hvordan et større fokus på temaet seksuelle overgrep i skolen ville påvirket de statistiske tallene for seksuelle overgrep i Norge, samt andre nordiske land. Hvis tallene øker betyr det at fler tør å stå frem, som videre betyr at fler vil få hjelp. Dersom ansatte i skolen får kunnskap om dette, og kan være med å avdekke barn som blir utsatt for seksuelle overgrep, kan de bidra til å gi elevene den hjelpen de trenger. Forhåpentligvis vil det om noen år ikke lengre være et tabu, men et normalt tema å snakke om i skolen. Hva som kan gjøres for å øke fokuset på temaet, slik at det blir mindre skambelagt, er noe som kunne vært interessant å arbeide videre med.

Litteraturliste

Aasland, M. W. (2009). «..si det til noen..»: *En bok om seksuelle overgrep mot barn og unge* (2. utg.). Høyskoleforlaget AS

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2014). *En god barndom varer livet ut- Tiltaksplan for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014–2017)*. Lokalisert på

https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/foa/bld_overgrep_web.pdf

Berg, N. B. J. (2012). *Føre var! Forebyggende psykisk helsearbeid i skolen*. Oslo: Gyldendal Akademisk

FN's barnekonvensjon, LOV 1989-11.20

Forskrift om kommunal beredskapsplikt, FOR-2011-08-22-894 § 4

Killén, K. (2009). *Sveket i: Barn i risiko- og omsorgssituasjoner* (4.utg.). Kommuneforlaget AS

Kvello, Ø. (2010). *Barn i risiko: Skadelige omsorgssituasjoner*. Gyldendal Akademisk

Barnevernloven, LOV-1992-07-17-100

Opplæringslova, LOV-1998-07-17-61

Postholm, M. B. & Moen, T. (2009). *Forsknings- og utviklingsarbeid i skolen. En metodebok for lærere, studenter og forskere*. Oslo: Universitetsforlaget

Raundalen, M. & Schultz, J. H. (2011). Pedagogisk krisehåndtering for de yngste elevene. I M.B. Postholm, P. Haug, E. Munthe & R.J. Krumsvik (Red.), *Elevmangfold i skolen 1-7*. (s. 215-237). Kristiansand: Høyskoleforlag

Redd Barna. (2010). *Beredskapsplan mot vold og overgrep*. Lokalisert på <http://www.reddbarna.no/forstyr/beredskapsplan-mot-vold-og-overgrep>

Lund, Ø. (2012). Læreren og andre samarbeidsetater. I M. B. Postholm, P. Haug, E. Munthe & R. J. Krumsvik (Red.), *Lærere i skolen som organisasjon*. (s.183-207). Cappelen Damm Høyskoleforlaget

Øvreeide, H. (2009). *Samtaler med barn: Metodiske samtaler med barn i vanskelige livssituasjoner* (3.utg.). Høyskoleforlaget

VEDLEGG 1

Informasjonsskriv

Monica Hauger

Raufoss, 12.02.2015

Email: monica-hauger@hotmail.com

Informasjonsskriv om BA-prosjektet: **Barn utsatt for seksuelle overgrep**

Her følger et informasjonsskriv med en kort beskrivelse av prosjektet, og orientering om praktisk fremdrift.

Bakgrunn for prosjektet

I forbindelse med mitt 3. studieår på grunnskolelærerutdanningen 1 – 7 ved Høgskolen i Hedmark, avdeling Hamar, skal jeg skrive en bacheloroppgave våren 2015. I den anledning ønsker jeg å intervju en lærer, en miljøterapeut og en av lederne i skolen for å innhente informasjon til oppgaven.

Prosjektets problemstillinger

Prosjektet har følgende problemstilling:

Hva gjør skolen for barn som er utsatt for seksuelle overgrep?

Utvalg

Forskningsarbeidet vil være en empirisk undersøkelse hvor det blir foretatt et kvalitativt forskningsintervju. Informantene er avgrenset til 3 personer med ulik erfaringsbakgrunn.

Forskningsmetode

Fra mitt prosjekt vil innsamlet intervju ligge til grunn for oppgaven.

Etiske hensyn

Det er viktig at informantene ønsker å være med på dette frivillig. Det er viktig å understreke at du/dere kan trekke deg/dere underveis uten å måtte begrunne dette.

All informasjon blir anonymisert. Intet skal kunne tilbakeføres til verken personer eller steder. Personene vil bli anonymisert med bokstavkodene A, B og C.

Praktisk gjennomføring og fremdrift

Intervjuene ønskes gjennomført innen mars. Bearbeiding av materialet og analysearbeidet, samt litteraturstudiet vil gjennomføres våren 2015. Prosjektsslutt er satt til 26.05.2015.

Vennlig hilsen

Monica Hauger

VEDLEGG 2

Intervjuguide

Type intervju : semisstrukturert intervju/ intervju basert på intervjuguide

- Problemstilling: *Hva gjør skolen for barn som er utsatt for seksuelle overgrep?*

Innledning:

- Presentere seg selv
- Informere om prosjektet
- Gå gjennom hvordan intervjuet dokumenteres, og hva som gjøres med datamaterialet når prosjektet er avsluttet
- Garantere anonymitet
- Informere om rett til å avbryte intervjuet når som helst

Faktaspørsmål: fortelle litt om jobb og interesser

- Hvilken jobberfaring har du gjennom tiden?

Introduksjonsspørsmål: Introdusere temaet som skal belyses i intervjuet. Ønsker at informanten skal rette oppmerksomheten mot temaet og komme med egne erfaringer og betraktninger rundt temaet

Overgangsspørsmål: Gå fra den generelle betraktningen til personlige erfaringer og informantens forståelse av virkeligheten

Nøkkelspørsmålene: Hoveddelen av et kvalitativt intervju. Kan komme frem noe som krever utdypning

Skolens administrasjon og ledelse:

- Har skolen fokus på temaet seksuelle overgrep, eller er det lagt som et tabu-tema?
- Har dere noen beredskapsplan knyttet mot seksuelle overgrep?

- Margrete Wiede Aasland (2009) skriver at det er viktig at barna har kunnskaper om seksualitet, da vil de lettere fortelle om seksuelle overgrep. Legger dere noe vekt på at barna skal få kunnskap om dette?

Samarbeid med andre:

- Hvilke andre samarbeidspartnere er aktuelle i slike situasjoner?
- Hvilket samarbeid har dere med barnevernet?
- Hvordan er tillitsforholdet pga at barnevernet ikke alltid gir tilbakemelding?
- Hva gjøres konkret i slike saker ovenfor foreldrene?

Eleven:

- Hvilke faresignaler ser dere etter?
- Hvordan fungerer barnet i ift. skolen, venner, konsentrasjon, resultater....? Er barnet preget i skolesituasjonen?
- Atferdsproblemer?

Tiltak

- Hvordan jobber dere med barn som er blitt utsatt for seksuelle overgrep?
- Hvilke ordninger har dere for barn som er blitt utsatt for seksuelle overgrep?
- Gjøres det noe for barns psykiske helse?

Avslutning: rundes av på en ryddig måte.

- Noe på hjertet du føler du ikke har sagt tidligere, eller som kan belyse oppgavens problemstilling?